

Opis źródła:

Apel podpisany przez 16 wybitnych niemieckich fizyków (najpewniej zredagowany przez Alfreda Sommerfelda i Wilhelma Weina), którzy w patriotycznym ferworze I wojny światowej postulowali wyeliminowanie obcych wpływów nie tylko w niemieckiej kulturze ale również i w życiu naukowym.

Miejsce wydania:

S. L. Wolff, *Physicists in the "Krieg der Geister": Wilhelm Wien's "Proclamation"*, *Historical Studies in the Physical and Biological Sciences*, vol 33 (2)/2003, s. 356.

Treść źródła:

Ze względu na wojnę, stosunki fizyków z krajami wrogimi ulegną rewizji. Będzie to miało wpływ na nasze relacje z Anglią, szczególnie w świetle wrogiej deklaracji sporządzonej przez angielskich uczonych bez jakiegokolwiek zrozumienia niemieckiego ducha, podpisanej przez ośmiu znanych angielskich fizyków (Bragg, Crookes, Fleming, Lamb, Lodge, Ramsay, Rayleigh, J. J. Thomson). Już teraz dwie osoby wycofały swe podpisy! Ich działania dowiodły, że długoletnie starania o lepsze wzajemne zrozumienie z Anglikami nie powiodły się i nie mogą zostać wznowione w dającej się przewidzieć przyszłości. Kroki, które podjęliśmy w interesie zbliżenia między społecznościami naukowymi obu narodów, są już nieuzasadnione. W związku z tym musimy wyeliminować nieuzasadniony angielski wpływ na niemiecką fizykę.

Oczywiście nie oznacza to odrzucenia angielskich idei i sugestii naukowych. Jednakże często krytykowana „Ausländerei” Niemców stała się w naszej nauce tak widoczna, że wydaje się konieczne zwrócenie na to uwagi.

Na tej podstawie ograniczamy się na razie do zaproponowania, aby wszyscy fizycy przestrzegali następujących zasad:

1. Przy cytowaniu literatury, Anglicy nie powinni otrzymywać większej uwagi niż nasi rodacy, jak to często miało miejsce w przeszłości;
2. Niemieccy fizycy nie powinni już publikować w angielskich czasopismach, chyba że w odpowiedzi;

3. Wydawcy powinni przyjmować jedynie prace naukowe napisane w języku niemieckim, a tłumaczenia jedynie wtedy, gdy w opinii ekspertów, tłumaczone prace stanowią szczególnie ważny wkład do literatury;
4. Fundusze rządowe nie powinny być wykorzystywane na tłumaczenia.

E. Dorn, F. Exner, W. Hallwachs, F. Himstedt, W. König, E. Lecher, O. Lummer, G. Mie, F. Richarz, E. Riecke, E. v. Schweidler, A. Sommerfeld, J. Stark, M. Wien, W. Wien, O. Wiener.

(tłum. M. Maleszka)

Słowniczek pojęć (i osób).

Ausländerei - jest pejoratywnym określeniem pochodzącym z języka niemieckiego, które odnosi się do nadmiernego podziwiania, naśladowania lub preferowania obcych wpływów, idei, produktów czy stylów kosztem rodzimej kultury, nauki czy produktów.

Ernst Dorn (1878–1951) - Niemiecki fizyk, który prowadził badania nad promieniowaniem alfa oraz zjawiskami związanymi z radioaktywnością.

Fritz Exner (1861–1931) - Niemiecki fizyk, znany z prac nad optyką i pomiarami długości fal elektromagnetycznych. Był również profesorem na Uniwersytecie w Wiedniu.

Wilhelm Hallwachs (1859–1922) - Niemiecki fizyk, który odkrył zjawisko znane jako efekt Hallwachs'a, związane z emisją elektronów przez materiały naświetlane promieniowaniem ultrafioletowym.

Friedrich Himstedt (1858–1920) - Niemiecki chemik i fizyk, który prowadził badania w dziedzinie chemii fizycznej i badań nad właściwościami substancji chemicznych.

Wilhelm König (1880–1955) - Niemiecki fizyk, który zajmował się problemami związanymi z teorią pola elektromagnetycznego oraz optyką.

Ernst Lecher (1856–1926) - Niemiecki fizyk, który wynalazł metodę pomiaru długości fal elektromagnetycznych znaną jako „metoda Lechera” i prowadził badania nad falami elektromagnetycznymi.

Otto Lummer (1860–1923) - Niemiecki fizyk, który pracował nad teorią promieniowania ciała doskonale czarnego i zjawiskiem promieniowania cieplnego. Współpracował z Maxem Planckiem.

Gustav Mie (1889–1957) - Niemiecki fizyk, który stworzył teorię rozpraszania światła przez cząsteczki, znaną jako teoria Mie. Jego prace są fundamentem w teorii rozpraszania optycznego.

Fritz Richarz (1875–1963) - Niemiecki chemik i fizyk, który zajmował się badaniami nad spektroskopią i chemicznymi właściwościami różnych substancji.

Egon Riecke (1877–1956) - Niemiecki fizyk, który prowadził badania nad elektromagnetyzmem i teorią fal elektromagnetycznych.

Ernst von Schweidler (1862–1931) - Niemiecki fizyk i chemik, który zajmował się badaniami nad zjawiskami elektrochemicznymi oraz teorią optyki.

Arnold Sommerfeld (1868–1951) - Niemiecki fizyk teoretyczny, który znacząco wpłynął na rozwój mechaniki kwantowej i teorii atomowej. Był uczniem Maxa Plancka i mentorem wielu późniejszych noblistów.

Johann Stark (1874–1957) - Niemiecki fizyk, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizyki w 1919 roku za odkrycie efektu Stark'a, polegającego na rozszczepieniu linii spektralnych w polu elektrycznym.

Max Wien (1866–1927) - Niemiecki fizyk, który pracował nad teorią promieniowania cieplnego i odkrył prawo Wiena dotyczące rozkładu energii promieniowania ciała doskonale czarnego.

Wilhelm Wien (1864–1928) - Niemiecki fizyk, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizyki w 1911 roku za odkrycie prawa Wiena dotyczącego rozkładu energii promieniowania cieplnego.

Oscar Wiener (1888–1964) - Niemiecki chemik i fizyk, który prowadził badania w dziedzinie chemii fizycznej i fizyki molekularnej.

Wskazówki:

Tekst ten idealnie nadaje się na zajęcia poświęcone relacji nauki i polityki. Można go również wykorzystać jako przykład tekstów w których to nie tylko humanistyka ale również i nauki ściśle ulegają przekształceniom w skutek nacisków ideologicznych.

Warto zaznaczyć, że część postulatów zrealizowano i tak w Niemczech (ale i w krajach takich jak Polska w których to pionierzy fizyki zdobyli wykształcenie w Niemczech i Austrii) nie stosuje się pierwotnie przyjętej nazwy *promienie X* tylko *promienie Rentgena*.

Pytania do źródła

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jaki wpływ na stosunki naukowe między Niemcami a Anglią miała wojna?
2. Jakie zasady zostały zaproponowane dla niemieckich fizyków w odniesieniu do angielskiej literatury naukowej?
3. Czy Niemcy całkowicie odrzucają angielskie idee naukowe?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Dlaczego niemieccy naukowcy uznali, że ich wcześniejsze starania o porozumienie z Anglikami były nieuzasadnione?
2. Jakie znaczenie ma zwrot "Ausländerei" w kontekście tekstu i dlaczego był on krytykowany przez niemieckich naukowców?
3. Jakie konsekwencje dla międzynarodowej współpracy naukowej mogły wynikać z wprowadzenia takich zasad, jakie proponuje się w tekście?

Literatura pomocnicza:

Physiker zwischen Autonomie Und Anpassung, Die Deutsche Physikalische Gesellschaft im Dritten Reich, Hrsg. D. Hoffmann, Mark Walker, Weinheim 2007;

Maleszka Mateusz, *Walther Nernst i spór o „niemiecką fizykę”*, „Rocznik Grudziądzki”, nr 30/2022, s. 85-96;

Physics and National Socialism An Anthology of Primary Sources, Ed. K. Hentschel, trs. A. Hentschel, Stuttgart 1996, ss. 406 + CV.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Mateusz Maleszka